

УДК 338

JEL Classification: Q11; Q13; Q18

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202004121>

В.В. РУСАНЮК, аспірант*

Зарубіжний досвід державного регулювання аграрного підприємництва

Мета статті - розкрити досвід реалізації механізмів державної підтримки аграрного підприємництва у країнах ЄС та розробити пропозиції щодо застосування в Україні.

Методика дослідження. За методологічну основу дослідження щодо виявлення ефективних механізмів державної підтримки сільського господарства для України слугували загальнонаукові методи. Застосування монографічного методу в поєднанні із методом індукції дало змогу систематизувати й узагальнити зарубіжний досвід державної підтримки аграрного підприємництва.

Результати дослідження Обґрунтовано умови розвитку аграрного підприємництва в Україні. Виокремлено методи та інструменти державної підтримки підприємництва, що використовуються у практиці зарубіжних країн. Узагальнено передумови ефективності державної підтримки аграрного підприємництва. Показано, що в зарубіжній практиці переважає програмно-цільовий підхід державного регулювання аграрного сектору.

Елементи наукової новизни. Доведено, що активізація сільськогосподарського підприємництва, в тому числі у сімейних фермерських господарствах, залежить не лише від прямої, а й від створення умов для непрямої підтримки.

Практична значущість Узагальнено основні інструменти державної підтримки суб'єктів аграрного підприємництва в Україні та визначено першорядні причини їх недостатньої результативності. Рекомендовано напрями вдосконалення державної підтримки суб'єктів аграрного підприємництва на основі зарубіжного досвіду. Табл.: 1. Рис.: 3. Бібліогр.: 21.

Ключові слова: аграрне підприємництво; державна підтримка; сільське господарство; субсидії; агроконсалтинг; страхування; сімейні фермерські господарства.

Русанюк Василь Васильович - аспірант відділу підприємництва, кооперації та агропромислової інтеграції, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)
E-mail: rusanyuk.ur@ukr.net

Постановка проблеми. Визначальним для розвитку українського сільського господарства виявився внесок фермерських господарств, у тому числі сімейних фермерських господарств. Їхня роль зумовлена соціально-економічною ефективністю, що досягається за сприятливих умов функціонування, формування яких повинно стати важливою складовою державної аграрної політики. Українське сільське господарство працює значно нижче свого потенціалу. Найефективнішим засобом регулювання сільського господарства виступає державна підтримка, оскільки її застосування безпосередньо пов'язано із забезпеченням продовольчої безпеки, підвищенням рівня життя селян. У європейській практиці використовується диверсифікована система інструментів державної підтримки аграрного підприємництва, тому вивчення умов ефективного їх використання нині актуальне.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження підходів до формування дієвої системи державної підтримки аграрного підприємництва, що використовуються у міжнародній практиці, здійснено у працях Дж. М. Кейнса [3]; К.Р. Макконнелла, С.Л. Брю [4], А. Marta-Costa [20].

Серед українських вчених питання державної підтримки підприємництва досліджували: Ю.В. Алескерова [1]; Т.В. Калашнікова [2]; С.А. Навроцький [5]; І.А. Самойлова [14]; О.В. Собкович, В.М. Русан, А.Д. Юрченко, О.В. Ковальова, Л.А. Жураковська [16]; Т.П. Ткаченко [17], Н.В. Трусова [18].

Неоднозначність результатів досліджень зарубіжних та українських вчених щодо дієвості інструментів підтримки діяльності суб'єктів аграрного підприємництва визначають об'єктивну потребу подальших наукових досліджень.

* Науковий керівник - М.Й. Малік, доктор економічних наук, професор, академік НААН.

© В.В. Русанюк, 2020

Державна підтримка аграрного підприємства в Україні знаходиться у фазі систематизації чинників розвитку, пошуку невикористаних резервів підвищення його ефективності у сімейних фермерських господарствах. Тому використання зарубіжного досвіду з урахуванням української специфіки актуальне і потребує подальшого дослідження. На нашу думку, не повною мірою висвітлено потенціал кредитно-фінансового регулювання, страхування.

Мета статті - розкрити досвід реалізації механізмів державної підтримки аграрного підприємства у країнах ЄС та розробити пропозиції щодо застосування в Україні.

Виклад основних результатів дослідження. Потреба в державному регулюванні економіки теоретично обґрунтована Дж. М. Кейнсом. За визначенням останнього, «Мета державного втручання полягає в за-

безпеченні прибутковості капіталу, запобіганні соціальному вибуху, який може статися внаслідок безробіття, падіння рівня життя, інфляції та інших явищ» [3, с. 213-215]. На думку дослідника та його прихильників, «державна повинна взяти на себе відповідальність не лише за стан виробництва, формування сукупного попиту, але й за ситуацію в аграрному секторі зайнятості, збереження та ефективного використання трудових ресурсів, регулювання зростання доходів населення» [3].

На сьогодні аграрний сектор вимагає оптимального сполучення державного регулювання і ринкових важелів, постає необхідність розробки теорії та удосконалювання практики державного впливу на макро- і мікроекономічні процеси в аграрному секторі економіки та пов'язаних з ним галузях. Цьому підтвердженням слугують наведені методи регулювання формування та розвитку аграрного сектору і регіональних ринків (рис. 1).

Правова основа регулювання		
Адміністративні методи регулювання		
Встановлення порядку реєстрації й ліцензування аграрних підприємств	Регламентация діяльності аграрних підприємств	Стандартизація та сертифікація
Встановлення квот для зовнішньоекономічної діяльності	Державне замовлення на контракти	Адміністративні заборони й обмеження
Аграрний сектор економіки держави		
Економічні методи регулювання аграрного сектору		
Фінансово-кредитне регулювання	Податкове регулювання	Інвестиційне регулювання
Регулювання цін	Бюджетне регулювання	Регулювання розвитку регіональних ринків
Закони України, Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, розпорядження міністерств, відомств, комітетів, рішення місцевих адміністрацій		

Рис. 1. Методи регулювання аграрного сектору економіки

Джерело: Сформовано на базі [8].

У розвитку економіки виділяють три глобальні функції держави: «ефективність, справедливість і стабільність» [4, с. 216-218].

«Ефективність. Держава покликана створити таку економічну ситуацію, яка використовувала б різні економічні інструменти і забезпечила б ефективне функціонування виробничої діяльності. З даної позиції, велике значення має антимонопольна діяльність держави в аграрному секторі, активізація цивілізованої конкуренції, забезпечення максимально сприятливих умов дії ринкового механізму» [4].

«Справедливість - це отримання високих прибутків тими, хто досягнув успіху в конкуренції на ринку продовольства та аграрної

товарної продукції, і послуг, капіталів і робочої сили, і наявність низьких доходів у тих, хто зазнав у цьому невдачу. Чистий ринковий розподіл не гарантує учасникам процесу виробництва отримання хоч би прожиткового мінімуму. У зв'язку із цим держава бере на себе функцію перерозподілу доходів через податки підтримуючи при цьому непрацездатних та пенсіонерів. Держава піклується про зайнятість населення, гарантує мінімальний рівень споживання через мінімальну зарплату» [4].

«Стабільність проявляється, коли держава підтримує економічну стабільність, згладжує циклічну форму розвитку економіки» [4].

Суб'єктами аграрного підприємництва виступають фермерські господарства та підприємства з виробництва і переробки сільськогосподарської продукції, зберігання та реалізації товарної аграрної продукції.

«Фермерські господарства відіграють визначальну роль у розвитку аграрного сектору розвинених країн світу. Виробляючи понад 50% валової продукції сільського господарства, вони відзначаються високим рівнем продуктивності праці, екологічністю продукції, підтримкою екосистем територій» [8]. «Завдяки гнучкості й мобільності, вони швидко реагують на потреби ринку і шукають найоптимальніші шляхи використання власних ресурсів. Сімейні фермерські господарства у світі становлять понад 500 мільйонів, мають у розпорядженні понад 70% сільськогосподарських угідь і виготовляють понад 80% продукції сільського господарства» [18].

Вони потребують специфічних інструментів підтримки від держави внаслідок значнішої ризикованості їх діяльності та дещо складніших умов доступу до додаткових ресурсів.

Один з основних напрямів підтримки у міжнародній практиці - це інструменти прямого впливу. Досвід розвинених країн показує, що розвиток аграрних підприємств залежить від прямої державної підтримки. Зокрема, «в ЄС на субсидії щорічно виділяться близько 40% усього бюджету Європейського Союзу. У структурі компенсаційних виплат 75 відсотків становлять виплати з розрахунку на земельну площу і поголів'я худоби» [19; 9, с. 38].

У європейській практиці застосовують різні інструменти фінансового стимулювання сімейних фермерських господарств, серед яких [21]:

- компенсація частини витрат на сплату відсотків за кредитами;

- створення дієвої системи земельно-іпотечного кредитування;

- надання гарантій при кредитуванні, що зумовлює і зниження відсоткової ставки за кредитами у зв'язку зі зменшенням ризику неповернення коштів;

- розвиток лізингу, що сприяє активізації інвестиційних вкладень;

- стимулювання інноваційної діяльності через діючі венчурні фонди;

- формування регіональних фондів кредитування суб'єктів аграрного підприємства.

Поєднання різних інструментів стимулювання створює передумови для диверсифікації джерел фінансування та активізації аграрного підприємства. За даними Європейської комісії, в ЄС державна підтримка розвитку фермерства здійснюється таким чином [14]:

- державна підтримка новостворених фермерських господарств;

- державна підтримка фермерських господарств, які знаходяться в несприятливих районах;

- додаткова спеціальна підтримка молодих фермерів;

- підтримка спадкоємства;

- державна підтримка створення кредитних кооперативів на селі.

Серед основних напрямів державної підтримки сільського господарства у країнах ЄС можна виокремити наступні [14, с. 6]:

- використання переважно економічних методів державного регулювання аграрного сектору;

- реалізація цільових програм через фінансування окремих видів господарської діяльності;

- забезпечення рівних умов господарювання для всіх суб'єктів аграрного ринку через ціновий механізм, виплати на одиницю продукції, площі, голову худоби;

- створення і функціонування дорадницьких центрів;

- розробка та забезпечення фінансування спеціальних програм, спрямованих на підтримку сімейних фермерських господарств, які працюють у важких умовах господарської діяльності;

- створення ефективної й адекватної системи підтримки доходів для фермерів.

Вивчення досвіду зарубіжних країн набуває важливого значення для України. У європейських країнах з розвинутою ринковою економікою простежується підтримка аграрного підприємства.

Обсяг державної підтримки значною мірою залежить від рівня доходів країни. Так, підтримка аграрних підприємств у країнах ЄС, Канаді та США значно перевищує відповідний показник для України (табл.).

Фінансування сільського господарства у розвинутих країнах світу, млн дол. США

Країна	Рік					2018 р. до 2014 р., %
	2014	2015	2016	2017	2018	
ЄС (28 країн)	128749	107392	111592	115677	119669	92,9
США	98241	76258	90849	97563	103456	105,3
Канада	6660	5762	6396	6543	7120	106,9
Україна	2808	1903	2426	5500	6300	224,3

Джерело: Складено за даними [7].

За наведеними даними, у 2018 р. держава Канада виділила на підтримку сільського господарства 7120 млн дол. США, США - 103456, країни ЄС - 119669 млн дол. США. При цьому в Україні згаданий показник становить 6300 млн дол. США. В Україні, незважаючи на значний ріст сільськогосподарського виробництва, коштів із розрахунку на одиницю площі порівняно з країнами ЄС виділяється недостатньо.

У Німеччині існує спеціальна управлінська програма «Загальна концепція науково-технічної політики в співвідношенні з аграрним підприємництвом», за якою передбачається сприяння в галузі наукових досліджень, фінансування ризикової діяльності, поліпшення умов передачі технологій, забезпечення науковими кадрами. У країні наявна велика кількість закладів, які надають консультації фермерам з різноманітних питань. Консультаційні центри фінансуються в основному урядом.

Значну підтримку фермерським господарствам уряд Німеччини надає за допомогою кредитів і субсидій. З бюджету федерації та земель для них надаються пільгові інвестиційні кредити, особливо при освоєнні високотехнологічних виробництв. Державна підтримка фермерських господарств направлена передусім на забезпечення його фінансової самостійності. У федеральній програмі субсидування фермерських господарств існує спеціальна стаття допомоги для підвищення частки власних коштів, що становить майже 30% усіх субсидій. Фермерам, які створюють нові сімейні фермерські господарства, надаються кредити строком на 20 років. Значна увага приділяється інформаційним і консультаційним послугам у нових галузях технології, перебудові професійного навчання, особливо підвищенню кваліфікації фахівців, які спеціалізуються на інноваціях.

У межах цільових програм аграрному підприємству і раніше виділялися чималі кошти для таких програм, як біотехнологія, високопродуктивні сучасні засоби механізації.

Зважаючи на наведене вище, можна стверджувати, що для України найбільш цінний

досвід Німеччини. Проведені дослідження показали, що державна підтримка в Німеччині використовує найефективніший вид регулювання аграрного виробництва, який забезпечує [17]:

- доведення до робочого стану сільськогосподарських угідь, а саме: запобігання ерозії ґрунту; збереження у ґрунті органічних речовин, проведення гумус-досліджень ґрунту; чіткого дотримання сівозмін; заборон на спалювання стерні; зрошування сільськогосподарських угідь; застосування заходів захисту і збереження постійних пасовищ; збереження в сільськогосподарських районах елементів ландшафту;

- збереження флори та фауни, зокрема дотримання вимог зі збереження птахів, малого звірівництва, ґрунтових вод, застосування обмежень з використання нітратів, зокрема дотримання вимог щодо обробки ґрунту азотними добривами, дотримання вимог стосовно зберігання рідких органічних добрив, твердого гною, сінажу та силосу, впровадження обмежень щодо використання пестицидів, дотримання вимог із захисту рослин, зокрема культурних, дотримання вимог із захисту сільськогосподарської худоби, а також бджіл;

- дотримання вимог щодо ідентифікації та реєстрації худоби, зокрема свиней, великої рогатої худоби, кіз та овець, а також маркування м'яса;

- доведення до стандартів виробництво, гігієну й безпеку харчових продуктів, дотримання вимог із виробництва та гігієни кормів;

- розробка та впровадження санкцій, систематичний контроль діяльності аграрного підприємництва.

Значну роль у розвитку аграрного підприємства, а також активізації діяльності сімейних фермерських господарств, відіграє сільськогосподарське страхування. В європейській практиці створено кілька моделей сільськогосподарського страхування, що спрямовані на формування ефективних механізмів управління ризиками у господарській діяльності фермерських господарств.

1. Державне відшкодування втрат фермерських господарств (Греція, Кіпр) - страхування сільськогосподарських ризиків являє собою обов'язковий вид страхування для виробників сільськогосподарської продукції у досліджуваних країнах [5, с. 470].

2. Державно-приватне партнерство (Німеччина, Франція, Іспанія, Португалія, Ізраїль, Туреччина, Австрія) - держава окреслює систему ризиків, які будуть компенсуватися за рахунок субсидій. Визначає, яка частина витрат виробників на страхування врожаю чи худоби буде компенсована за рахунок субсидій та здійснює організацію перестрахування, тоді як приватні компанії здійснюють компенсацію втрат згідно з програмами страхування, які не відшкодовуються державою. Роль страховика полягає в адмініструванні, організації та просуванні страхових послуг. У разі настання катастрофічних збитків держава пропонує страховикам програми перестрахування або застосовує механізми міжнародного перестрахування. Розвиток державно-приватного партнерства можна стимулювати через дольові субсидії, податкові пільги, через платформи співпраці та національні управління з продажі [1, с. 45].

3. Створення моделей аграрного страхування з мінімальним державним втручанням (Німеччина, Швеція). В цих моделях беруть участь тільки дві сторони страхувальник і страховик. До прикладу, в Німеччині не існує розвиненої програми субсидування страхування аграрних ризиків, проте існують три інструменти управління ними: а) ситуаційні виплати державної допомоги після значних несприятливих погодних подій (повністю фінансуються урядом); б) виплати з фонду страхування хвороб худоби, який частково фінансується державою; 3) діє приватне страхування від градобою, яке здійснюється на добровільній основі [1, с. 46].

Як важливий для підвищення фінансових можливостей фермерських господарств України слід вказати розвиток агрострахування. Однак ринок агрострахування в Україні невпинно скорочується — кількість договорів страхування скоротилася від 2710 у 2011 р. до 1060 у 2015-му та до 554 у 2018 р.; якщо в 2008 р. сума страхових премій становила 29,8 млн дол. США, то в 2015-му — 3,4 млн дол. США, у 2018-му - 1,2 млн дол. США [15].

Щорічно зменшується і площа застрахованих земель нині це лише 2% загального обсягу сільськогосподарських угідь [13].

У 2005-2008 рр. ринок агрострахування зростав завдяки державній субсидії на компенсацію страхових премій. З 2009 р. субсидія була скасована, що зумовило скорочення обсягу зібраних страхових премій у 6 разів. У 2012 р. прийнятий спеціальний Закон «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», в якому запроваджено ліцензування діяльності добровільного страхування ризиків, з'явилися нові страхові продукти, була запущена програма підготовки аварійних комісарів для проведення андеррайтингу та оцінки збитку в агрострахуванні. Однак на практиці страховики використовують невеликий набір страхових продуктів. Найчастіше страхують озимі від повної загибелі на період перезимівлі (в 2019 р. — 75,3% загальної кількості укладених страхових договорів). Практично відсутнє мультиризикове страхування на весняно-літній період, зокрема, не покривається такий системний ризик, як посуха, паводки [13].

У нинішніх умовах не використовується страхування врожаю на весь цикл вирощування сільськогосподарських культур. Часто спостерігається формальне страхування для отримання кредиту, коли висновок страхового договору слугує умовою здійснення інших фінансових операцій.

Сільськогосподарське страхування, як інструмент управління ризиками, вимагає системної підтримки держави. Для уникнення зловживань страховиками необхідно в Закон України «Про агрострахування» внести зміни щодо регулювання витрат на адміністрування страхування. Повинна бути розроблена методика формування тарифів на страхування сільськогосподарських культур залежно від природно-економічних зон їх вирощування та притаманних ризиків [13].

Досвід європейських розвинених країн підтверджує необхідність програмно-цільового підходу до державного регулювання аграрного підприємництва. Стимулюючі заходи мають бути чітко пов'язані зі зростанням ефективності в діяльності суб'єктів підприємництва. Цільові програми підтримки суб'єктів аграрного підприємництва повинні доповнюватися формуванням інформаційно-консультаційної системи. Для цього необхідно реалізувати ряд заходів (рис. 2).

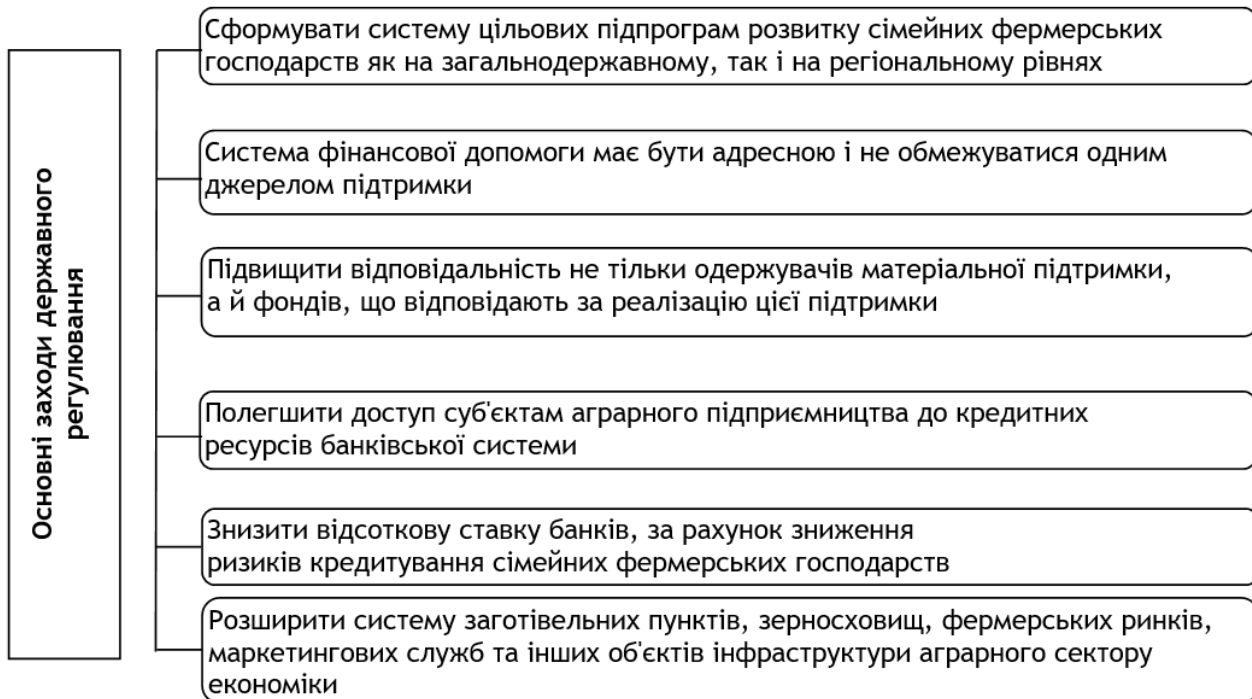

Рис. 2. Державне регулювання аграрного підприємництва

Джерело: Сформовано на базі [13].

У сучасних умовах об'єктивно зростає необхідність концептуального осмислення ролі державного регулювання аграрного сектору в частині формування довгострокової стратегії та методологічних підходів до її реалізації на основі досвіду зарубіжних країн. У процесі

розробки стратегії розвитку державної підтримки національного аграрного сектору слід повною мірою враховувати вплив зовнішніх чинників та їхні наслідки, як-то відображено на відповідній схемі (рис. 3).

Рис. 3. Схема стратегії розвитку державної підтримки аграрного сектору

Джерело: Сформовано на базі [2, 19].

Дослідження підтверджують, що пріоритетами підтримки в розвинутих країнах слугують наступні: підвищення купівельної спроможності споживачів і забезпечення контролю якості аграрної продукції та продовольства; в Україні - видатки на аграрну освіту, об'єкти інфраструктури, інспекційні послуги, дослідження і розробки.

Висновки. Враховуючи досвід існуючих механізмів державної підтримки сільського господарства в країнах з ринковою економікою, зокрема в Німеччині, можна зробити висновки щодо удосконалення напрямів державної підтримки вітчизняного аграрного сектору. На нашу думку, підвищення ефективності державної підтримки сільського господарства в Україні можна забезпечити за рахунок:

- збільшення обсягів державної підтримки тих товаровиробників, які виробляють переважну частину основної сільськогосподарської продукції, проживають у сільській місцевості та живуть за рахунок доходів, отриманих від роботи в сільському господарстві;
- реалізації цільових програм через фінансування окремих видів діяльності сільськогосподарських виробників із використанням механізму контролю та, за необхідності, застосування санкцій;

Список бібліографічних посилань

1. Алескерова Ю. В. Моделі страхової політики при сільськогосподарському страхуванні. *Економіка АПК*. 2014. № 10. С. 45-53.
2. Калашнікова Т. В. Стратегія розвитку державної підтримки аграрних підприємств в умовах глобалізації. *Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: збірник матеріалів Чотирнадцятих річних зборів Всеукраїнського конгр. вчен. економістів- аграрників, Київ, 16-17 жовтня 2012 р.* / Редкол. : Ю. О. Лупенко, П. Т. Саблук та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2013. С. 736-739.
3. Кейнс Дж. М. Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей. Москва : Прогрес, 1978. 948 с.
4. Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Економікс: принципи, проблеми і політика : [пер. с англ.]. Київ : Хагар-Демос, 1993. 785 с.
5. Навроцький С. А. Система сільськогосподарського страхування: тенденції та перспективи розвитку. *Облік і фінанси. Серія: Економічні науки*. 2012. Вип. 9 (2). С. 458-472.
6. Назаркевич О. Б. Міжнародний досвід державного регулювання та підтримки малих сільськогосподарських підприємств. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2014. Вип. 3 С. 17-19.
7. Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD). *Agricultural Policy Monitoring and Evaluation, 2017*. OECD Publishing, Paris. URL : http://dx.doi.org/10.1787/agr_pol-2017-en.
8. Положение дел в области продовольствия и сельского хозяйства. Инновации в семейных фермерских хозяйствах. ООН, ФАО, 2015. 184 с.
9. Розвиток економіки сільського господарства України в 2011-2015 рр. : наукова доповідь / Гадзало Я. М., Лупенко Ю. О., Пугачов М. І. та ін. ; за ред. Ю. О. Лупенка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 546 с.

- переходу на використання переважно економічних методів державного регулювання галузі;

- дотримання принципу конкурентності при наданні державної підтримки з метою забезпечення однакових умов господарювання для усіх суб'єктів аграрного ринку.

Система державної підтримки суб'єктів аграрного підприємництва має бути спрямована на формування умов для їх інтеграції в систему суспільних аграрних відносин, оскільки через обмеженість ресурсного потенціалу їхні позиції на ринку нестійкі. Успішність аграрного підприємництва в країнах ЄС зумовлена комплексним підходом до його розвитку, що відображено у державних стратегіях і програмах.

Доведено, що кожна країна обирає оптимальне співвідношення між різноманітними інструментами підтримки підприємництва залежно від національних особливостей розвитку аграрного сектору та пріоритетних цілей агропродовольчої політики. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою диверсифікованих джерел фінансової підтримки суб'єктів аграрного підприємництва.

References

1. Aleskerova, Yu.V. (2014). Modeli strakhovoi polityky pry silskohospodarskomu strakhuvanni [Models of insurance policy within the framework of agricultural insurance]. *Ekonomika APK, 10*, pp. 45-53 [In Ukrainian].
2. Kalashnikova, T.V. (2013). Stratehiia rozvytku derzhavnoi pidtrymky ahrarnykh pidpriemstv v umovakh hlobalizatsii [Strategy for development of state support of agricultural enterprises in the conditions of globalization]. *Stratehiia rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky na period do 2020 roku: zbirnyk materialiv Chotyryndsiatykh richnykh zboriv Vseukrainskoho konhr. vchen. ekonomistiv- ahrarnykh* (pp. 736-739). Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
3. Keins, Dzh.M. (1978). Zahalna teoriia zainiatosti, vid-sotka i hroshei [General theory of employment, interest and money]. Moskva: Prohres [In Russian].
4. McConnell, K.R., Brue, S.L. (1993). Jekonomiks: principy, problemy i politika [Economics: principles, problems and policy]. Kiev: Hagar-Demos [In Russian].
5. Navrotskyi, S.A. (2012). Systema silskohospodarskoho strakhuvannia: tendentsii ta perspektyvy rozvytku [Agricultural insurance system: trends and prospects of development]. *Oblik i finansy. Serii: Ekonomichni nauky, 9 (2)*, pp. 458-472 [In Ukrainian].
6. Nazarkevych, O.B. (2014). Mizhnarodnyi dosvid derzhavnogo rehuliuвання ta pidtrymky malykh silskohospodarskykh pidpriemstv [International experience of state regulation and support of small agricultural enterprises]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Ekonomika, 3*, pp. 17-19 [In Ukrainian].
7. OECD (2017). *Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2017*, OECD Publishing, Paris. Retrieved from: http://dx.doi.org/10.1787/agr_pol-2017-en [In English]
8. Polozhenie del v oblasti prodovol'stvija i sel'skogo hozjajstva. Innovacii v semejnyh fermerskih hozjajstvah [Status of food and agriculture. Innovations in family farms]. 2015. Rome: FAO [In Russian].

10. Розвиток малих аграрних підприємств у ринковому інституційному середовищі: індикатори та ефективність / [Лупенко Ю. О., Шпикуляк О. Г., Малік М. Й. та ін.]; за ред. О. Г. Шпикуляка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 204 с.
11. Розвиток підприємництва і кооперації: інституціональний аспект : монографія / Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Заяць В. М., Шпикуляк О. Г. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 430 с.
12. Розвиток форм господарювання в сільському господарстві: проблеми і рішення : наукова доповідь / [Ю. О. Лупенко, В. Я. Месель-Веселяк, О. Г. Шпикуляк та ін.]; за ред. Ю. О. Лупенка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2018. 54 с.
13. Рынок агрострахования. *Газета Бизнес*. URL : http://www.business.ua/management/pasi_i_sokhrani-287950/.
14. Самойлова И. А. Особенности становления и развития предпринимательства в условиях трансформационной экономики : дис. канд. экон. наук. Харьков, 2001. 196 с.
15. Сільське господарство України за 2018 р. (у постійних цінах 2010 р.). *Стат. бюл.* Київ, 2019. 384 с.
16. Стратегічні напрями інституційного забезпечення розвитку аграрного сектору в Україні : аналітична доповідь / Собкевич О. В., Русан В. М., Юрченко А. Д., Ковальова О. В., Жураковська Л. А. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ : НІСД, 2014. 45 с.
17. Ткаченко Т. П., Круш П. В. Розвиток підприємництва та формування середнього класу : монографія. Київ : НТУ України «Київ. політехн. ін-т», 2009. 216 с.
18. Трусова Н. В. Світовий досвід державної підтримки розвитку сільськогосподарського виробництва. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2013. № 4 (24). С. 2.
19. Угода про асоціацію між Україною та ЄС і його державами-членами. *Комітет з питань європейської інтеграції Верховної Ради України*. URL : http://comeuroint.rada.gov.ua/comeuroint/control/uk/publish/article?art_id=56220&cat_id=45826.
20. Marta-Costa A., Silva E. Methods and Procedures for Building Sustainable Farming Systems. Application in the European Context. *Springer Science+Business Media Dordrecht*, 2013. 282 p.
21. Scaling Up Access to Finance for Agricultural SMEs Policy Review and Recommendations. *International Finance Corporation*, 2011. 84 p.
9. Hadzalo, Ya.M., Lupenko, Yu.O., Pugachov, M.I., et al. (2016). Rozvytok ekonomiky silskoho hospodarstva Ukrainy v 2011-2015 rr.: naukova dopovid [Development of the economy of agriculture of Ukraine in 2011-2015: scientific report]. Kyiv: NNTs «IAE» [In Ukrainian].
10. Lupenko, Yu.O., Shpykuliak, O.H., Malik, M.Y., et al. (2017). Rozvytok malykh ahrarnykh pidpryemstv u rynkovomu instytutsiinomu seredovyshti: indykatory ta efektyvnist [Development of small agrarian enterprises in the market institutional environment: indicators and effectiveness]. Kyiv: NNTs «IAE» [In Ukrainian].
11. Lupenko, Yu.O., Malik, M.Y., Zaiats, V.M., & Shpykuliak, O.H. (2016). Rozvytok pidpryemnytstva i kooperatsii: instytutsionalnyi aspekt: monohrafiia [Development of entrepreneurship and cooperation: institutional aspect: monograph]. Kyiv: NNTs «IAE» [In Ukrainian].
12. Lupenko, Yu.O., Mesel-Veseliak, V.Ya., Shpykuliak, O.H., et al. (2018). Rozvytok form hospodariuvannia v silskomu hospodarstvi: problemy i rishennia: naukova dopovid [Development of management forms in agriculture: problems and solutions: scientific report]. Kyiv: NNTs «IAE» [In Ukrainian].
13. Rynok agrostrahovaniia. *Gazeta Biznes*. Retrieved from: http://www.business.ua/management/pasi_i_sokhrani-287950/ [In Russian].
14. Samojlova, I.A. (2001). Osobennosti stanovleniia i razvitiia predprinimatel'stva v usloviiakh transformacionnoj jekonomiki [Features of formation and development of entrepreneurship in the conditions of transformation economy]. Candidate's thesis. Har'kov [In Russian].
15. Sil'ske hospodarstvo Ukrainy (u postiiynkh tsinakh 2010 r.) za 2018 r. [Agriculture of Ukraine (at constant prices in 2010) for 2018] (2019). Kyiv: State Statistics Service of Ukraine [In Ukrainian].
16. Sobkevych, O.V., Rusan, V.M., Yurchenko, A.D., Kovalova, O.V. & Zhurakovska, L.A. (2014). Stratehichni napriamy instytutsiinoho zabezpechennia rozvytku ahrarnoho sektoru v Ukraini: analitychna dopovid [Strategic directions of institutional support for the development of the agrarian sector in Ukraine. Analytical report]. Kyiv: NISD [In Ukrainian].
17. Tkachenko, T.P., Krush, P.V. (2009). Rozvytok pidpryemnytstva ta formuvannia serednoho klasu : monohrafiia [Development of entrepreneurship and formation of the middle class: monograph]. Kyiv: NTU Ukrainy «Kyiv. politekh. in-t» [In Ukrainian].
18. Trusova, N.V. (2013). Svitovyi dosvid derzhavnoi pidtrymky rozvytku silskohospodarskoho vyrobnytstva [World experience of state support for the development of agricultural production]. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky*, 4 (24), p 2 [In Ukrainian].
19. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS i yoho derzhavamy-chlenamy [Association Agreement between Ukraine and the EU and its Member States]. Retrieved from: http://comeuroint.rada.gov.ua/comeuroint/control/uk/publish/article?art_id=56220&cat [In Ukrainian].
20. Marta-Costa, A., Silva, E. (2013). Methods and Procedures for Building Sustainable Farming Systems. Application in the European Context. *Springer Science+Business Media Dordrecht* [In English].
21. Scaling Up Access to Finance for Agricultural SMEs Policy Review and Recommendations (2011). *International Finance Corporation* [In English].

Rusaniuk V.V. Foreign experience of state regulation of agricultural entrepreneurship

The purpose of the article is to reveal the experience of implementing state support mechanisms for agricultural entrepreneurship in the EU countries and develop proposals for application in Ukraine.

Research methods. The methodological basis of the study to identify effective mechanisms of state support for agriculture for Ukraine was general scientific methods. The application of the monographic method in combination with the induction method made it possible to systematize and generalize the foreign experience of state support of agricultural entrepreneurship.

Research results. The methodological basis of the study to identify effective mechanisms of state support for agriculture for Ukraine was general scientific methods. The application of the monographic method in combination with the induction method made it possible to systematize and generalize the foreign experience of state support of agricultural entrepreneurship.

Scientific novelty. It is proved that the intensification of agricultural entrepreneurship, including in family farms, depends not only on direct but also on the creation of conditions for indirect support.

Practical significance. The main tools of state support of agricultural enterprises in Ukraine are generalized and the main reasons for their insufficient effectiveness are identified. The directions for improving state support of agricultural enterprises on the basis of foreign experience are recommended. Tabl.: 1. Figs.: 3. Refs.: 21.

Keywords: agricultural entrepreneurship; state support; agriculture; subsidies; agricultural consulting; family farms insurance.

Rusaniuk Vasyl Vasylovych - PhD student of the department of entrepreneurship, cooperation, and agro-industrial integration, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony St., Kyiv)
E-mail: rusanyuk.ur@ukr.net

Русанюк В.В. Зарубежный опыт государственного регулирования аграрного предпринимательства

Цель статьи - раскрыть опыт реализации механизмов государственной поддержки аграрного предпринимательства в странах ЕС и разработать предложения по применению в Украине.

Методика исследования. Методологической основой исследования по выявлению эффективных механизмов государственной поддержки сельского хозяйства для Украины послужили общенаучные методы. Применение монографического метода в сочетании с методом индукции дало возможность систематизировать и обобщить зарубежный опыт государственной поддержки аграрного предпринимательства.

Результаты исследования. Обоснованы условия развития аграрного предпринимательства в Украине. Выделены методы и инструменты государственной поддержки предпринимательства, используемые в практике зарубежных стран. Обобщены предпосылки эффективности государственной поддержки аграрного предпринимательства. Показано, что в зарубежной практике преобладает программно-целевой подход государственного регулирования аграрного сектора.

Элементы научной новизны. Доказано, что активизация сельскохозяйственного предпринимательства, в том числе в семейных фермерских хозяйствах, зависит не только от прямой, но и от создания условий для косвенной поддержки.

Практическая значимость. Обобщены основные инструменты государственной поддержки субъектов аграрного предпринимательства в Украине и определены основные причины их недостаточной результативности. Рекомендованы направления совершенствования государственной поддержки субъектов аграрного предпринимательства на основе зарубежного опыта. Табл.: 1. Илл.: 3. Библиогр.: 21.

Ключевые слова: аграрное предпринимательство; государственная поддержка; сельское хозяйство; субсидии; агроконсалтинг; страхование; семейные фермерские хозяйства.

Русанюк Василий Васильевич - аспирант отдела предпринимательства, кооперации и агропромышленной интеграции, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (г. Киев, ул. Героев Обороны, 10)
E-mail: rusanyuk.ur@ukr.net

Стаття надійшла до редакції 20.03.2020 р.

Фахове рецензування: 23.03.2020 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Русанюк В. В. Зарубіжний досвід державного регулювання аграрного підприємництва. *Економіка АПК*. 2020. № 4. С. 121 – 129. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202004121>

Rusaniuk, V. V. (2020). Zarubizhnyi dosvid derzhavnogo rehuliuвання ahrarnoho pidpriemnytstva [Foreign experience of state regulation of agricultural entrepreneurship]. *Ekonomika APK*, 4, pp. 121 – 129 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202004121>

* * *

Новини АПК

Великодній кошик у 2020 році коштуватиме 620 грн - Юрій Лупенко

2020 р. вартість великоднього кошика - за середніми цінами в Україні станом на березень - становитиме близько 620 грн. За розрахунками науковців Інституту аграрної економіки, цього року традиційні паска, яйця, домашня ковбаса, буженина, сало, вершкове масло, м'які та тверді сири, хрін і сіль обійдуться українцям на 88 грн, тобто на 16,5%, дорожче, ніж торік, коли мінімальний набір продуктів коштував 532 грн, поінформував директор Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», академік НААН Юрій Лупенко.

За його словами, вартість основної складової великоднього кошика - паски домашньої випічки - складе близько 96 грн за 1 кг. У магазинах і супермаркетах готова паска коштуватиме дорожче, адже її ціна залежить від складових та оздоблення випічки.

Найдорожчими складовими святкового кошика цього року традиційно будуть м'ясні продукти: домашня ковбаса (0,5 кг) - 118 грн (190-250 грн за 1 кг) та буженина (0,5 кг) - 110 грн з розрахунку 195-230 грн за 1 кг. Порівняно з 2019 роком вартість буженини збільшилася в середньому по Україні майже на 12,2 %, а домашньої ковбаси - на 13,5 %. Сало (0,5 кг) обійдеться в 48 грн з розрахунку 80-125 грн за 1 кг. Серед молочних продуктів найбільше доведеться заплатити за твердий сир (0,5 кг) - 75 грн (138-190 грн за 1 кг) та вершкове масло (0,5 кг) - 85 грн (160-210 грн за 1 кг). М'який сир (0,5 кг) коштуватиме приблизно у 55 грн (70-115 грн за 1 кг). найдешевшими складовими будуть яйця (10 шт.) - 20 грн (19-25 грн за десяток залежно від категорії) та хрін (250 г) - 12 грн, ціна на який лишилася на рівні минулого року - 9-14 грн.

У разі наповнення великоднього кошика іншими, неосновними складовими: помідори, огірки, яблука, червоне вино, - його вартість зросте до 801 грн. Це на 90 грн, або на 12,7%, більше вартості кошика такого ж складу у 2019 році, зауважив Юрій Лупенко.

В умовах невисокої купівельної спроможності населення, яка зазнає додаткового негативного впливу від запровадження у державі карантинних заходів, пов'язаних із коронавірусом COVID-19, українці змушені будуть заощаджувати на дорогій частині великоднього кошика. Це стосується, зокрема, домашньої ковбаси, буженини, твердого сиру. Заощадження можуть проявитися у використанні дешевшої продукції або у зменшенні кількості продукту в кошику, підсумував Юрій Лупенко.

Прес-служба ННЦ «Інститут аграрної економіки»